

УДК 338.439.5:637.5:339.92(477)
JEL O13, Q13

М. О. Карп'як

кандидат економічних наук, старший науковий
співробітник відділу регіональної економічної політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів.
e-mail: marimusic@meta.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2892-4806>

РИНОК М'ЯСА ТА М'ЯСОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

У статті здійснено аналіз тенденцій розвитку ринку м'яса та м'ясопродуктів в Україні, а також основних тенденцій зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних експортоорієнтованих аграрних підприємств з метою визначення можливостей збуту ними м'ясної продукції як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках, а також організаційних аспектів їх підготовки до інтеграції у європейські ринки. Проаналізовано динаміку експорту м'ясної продукції по роках та країнах на основі офіційних статистичних даних. Основну увагу зосереджено на інтересах європейського ринку та адаптаційних механізмах вітчизняного м'ясного птахівництва до вимог європейського економічного простору.

Ключові слова: ринок м'яса, тваринництво, м'ясна продукція, євроінтеграція.

Karpyak M. MEAT AND MEAT PRODUCTS MARKET IN UKRAINE IN CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION: FOREIGN ECONOMIC ASPECTS

The paper analyzes the tendencies of meat and meat products market development in Ukraine and the major tendencies of foreign economic activity at domestic export-oriented agrarian enterprises in order to define their opportunities to sale meat products at both internal and external markets and find out the organizational aspects of their readiness to integrate to European markets. Dynamics of meat products export by years and countries is analyzed on the basis of official statistical data. Specific attention is paid to the interests of European market and mechanisms of domestic poultry adaptation to the requirements of European economic space. The paper reveals that not all agricultural enterprises can be the perspective exporters at meat products market, only large agricultural enterprises, which have opportunities for accumulation of all production factors and forming of infrastructural environment to export meat products. In order to expand the sales markets and to enter new foreign markets the agrarian enterprises' production has to have certain features, like high production profitability (as far as production entry into the foreign market requires significant expenditures), high quality of production, its correspondence to the standards of a country bound to be an importer of the production. Moreover, enterprises have to permanently work at examining of situation at external market in order to react fast to legislative changes and changes in market conditions. As far as foreign economic policy of our country is directed at European integration and promotion of Ukrainian producers' goods at EU countries' market the growth of the level of meat products export capacity can be achieved due to renovation and modernization of production processes and adjusting of quality standards to the requirements of the country-importer of a certain production type. Agrarian sector production is now the basis of the commodity structure of Ukrainian export. Strengthening of foreign economic relations will contribute to expansion of export capacity of domestic agrarian enterprises, modernization of processing sphere and export of qualitative production with high value.

Keywords: meat market, livestock, meat products, European integration.

Постановка проблеми. Ринок м'яса займає високу позицію серед товарних ринків, м'ясні продукти є головним елементом державного стратегічного запасу, а галузь м'ясної та м'ясопереробної продукції має великий вплив на розвиток економіки України. З року в рік обсяги експорту м'ясної продукції в Україні збільшуються, як і розширюється також географія експорту. Відтак, зростає також попит на вітчизняну м'ясну продукцію за рахунок порівняно невисокої ціни. Через те, що м'ясний ринок та ринок м'ясопродуктів в Україні становить значну частку, то пріоритетом у національній продовольчій політиці мають знаходитись розвиток та підвищення конкурентоспроможності національних підприємств галузі.

На сьогодні євроінтеграційні процеси є стратегічним курсом України, швидкість яких постійно посилюється. Стосовно розвитку зовнішньої торгівлі України в контексті євроінтеграційних зв'язків слід зазначити, що у 2014 році відбулися позитивні зміни. Зокрема, це стосується того що було підписано Угоду про асоціацію між Україною та

Європейським Союзом, згідно з якою для України розпочав свою дію «автономний преференційний торговельний режим» з 23 квітня 2014 р. Проте на сьогодні економіка України знаходиться у кризовому становищі, саме тому аналіз зовнішньоекономічної діяльності українських аграрних підприємств з країнами ЄС та визначення основних проблем у розвитку їх експортної діяльності є необхідними складовими наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження основних аспектів даної проблематики здійснювали такі науковці, як: К. М. Власова, Н. Л. Кучеренко, А. І. Новиченко, Ю. І. Сальман, І. А. Чорновіл та ін.

Мета статті. Метою статті є дослідження особливостей розвитку ринку м'яса та м'ясопродуктів в Україні в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. М'ясний ринок є сукупністю соціально-економічних відносин між сільськогосподарськими, заготівельними, переробними і торговельними структурами, за допомогою яких здійснюється реалізація худоби та птиці, м'яса й

м'ясопродуктів і остаточне визнання суспільного характеру вкладеної в них праці [2, с. 60]. Основою для формування обсягів ринку м'яса в Україні є стан розвитку вітчизняної галузі тваринництва. М'ясо виробляється сільськогосподарськими підприємствами, фермерськими господарствами й особистими селянськими господарствами, які виробляють найбільшу частку продукції тваринництва.

У 2017 р. виробництво м'яса в Україні склало 2,2 млн. тонн, що еквівалентне показнику попереднього звітного року, однак структура виробництва змінилась. У структурі виробництва м'ясної галузі спостерігається збільшення

виробництва м'яса птиці, в той час як виробництво яловичини і свинини зменшилося.

М'ясо птиці чи не єдина галузь у тваринництві яка демонструє стабільний розвиток. Виробництво м'яса птиці з року в рік росте, збільшуються також обсяги експорту даного виду м'ясної продукції, як і розширюється його географія. Попит на дану продукцію на вітчизняному ринку також росте за рахунок найнижчої ціни порівняно зі свининою та яловичиною. За 2017 р. в Україні було вироблено 1,2 млн. тонн м'яса птиці, що на 3,5% більше ніж за 2016 р.

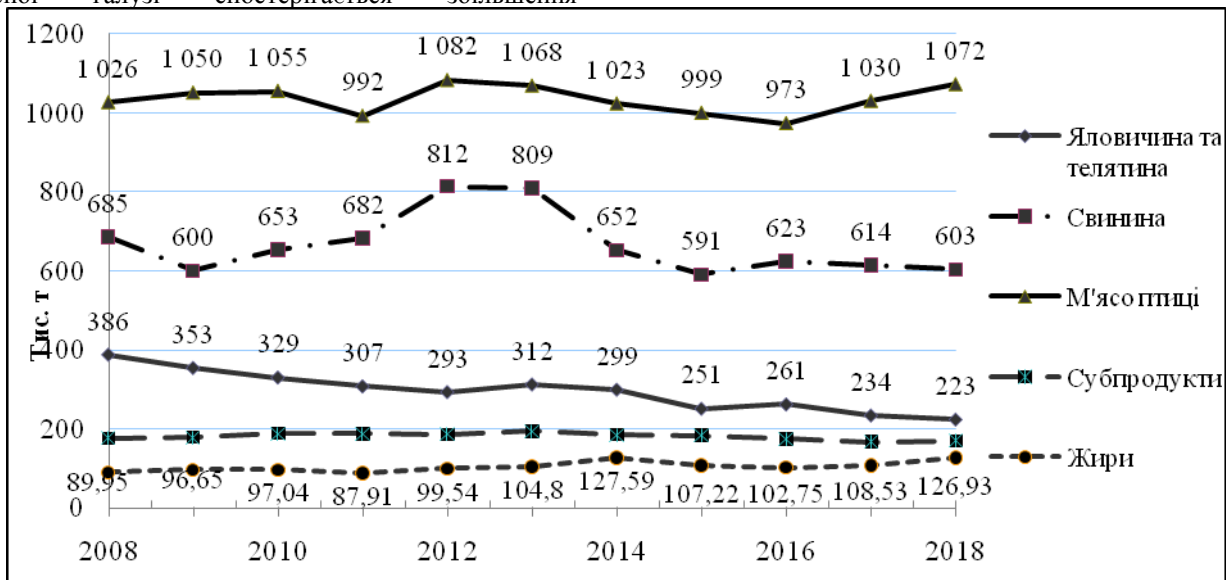

Рис. 1. Фонд споживання м'ясної продукції в Україні у 2008-2018 р, тис. т

Побудовано за даними державної служби статистики України

Ринок м'яса та м'ясопродуктів в Україні існує через сформовану структуру, яка включає поряд із сільським господарством ланки первинної обробки і промислової переробки, оптової ланку, роздрібну ланку і також споживачів кінцевої продукції галузі. Механізмом виконання цього є ринок м'ясної продукції, який включає організаційно-економічні форми взаємовідносин між суб'єктами господарювання різних сфер галузі тваринництва, забезпечує рух продукції на усіх стадіях відтворювального процесу – від вирощування і відгодівлі тварин (отримання м'ясної сировини) до вироблення готових продуктів і реалізації їх кінцевому споживачу [4, с.221].

Не всі сільськогосподарські підприємства можуть виступати потенційними експортерами на ринку м'ясної продукції. В основному в нинішніх умовах ними можуть бути лише крупні сільськогосподарські підприємства, котрі мають можливості для акумуляції всіх факторів виробництва та формування інфраструктурного середовища для здійснення експорту м'ясної продукції. Для того, щоб розширити ринки збуту, у тому числі вийти на нові зарубіжні ринки, продукція аграрних підприємств має володіти певними ознаками, такими як висока рентабельність виробництва, (оскільки виведення продукції на зовнішній ринок потребує значних витрат), висока якість виробленої продукції, відповідність її стандартам країни, яка буде виступати імпортером цієї продукції. Окрім цього, підприємства повинні

безупинно працювати над дослідженням ситуації на зовнішньому ринку, для того щоб швидко реагувати на законодавчі зміни та зміни кон'юнктури ринку.

Так як зовнішньоекономічна політика нашої держави направлена на євроінтеграцію та просування продукції українських виробників на ринок країн ЄС, збільшення рівня експортного потенціалу м'ясної продукції може здійснюватися за рахунок оновлення та модернізації виробничих процесів та пристосування стандартів якості до вимог, які висуває країн-імпортер відповідного виду продукції.

З метою визначення можливостей збуту м'ясної продукції вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також організаційних аспектів їх підготовки до інтеграції у європейські ринки, здійснено аналіз основних тенденцій зовнішньоекономічної діяльності, зокрема показників експорту м'яса та м'ясопродуктів з України за останні роки.

Відтак, експорт м'ясної продукції вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами за перше півріччя 2018 р. збільшився порівняно попереднім періодом минулого року більш ніж на 45% – до 176 тис. тонн [1]. Зокрема, позитивних зрушень в експорті м'яса і м'ясопродуктів вдалося досягти завдяки широкій географічній диверсифікації і закріпленню на нових ринках збуту після втрати Україною російського ринку. Оскільки до 2016 р. позиції основного імпортера українського м'яса і м'ясопродуктів утримувала Росія, то вже у I півріччі

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

поточного року з України переважали поставки на ринки країн Європи і Азії.

Сьогодні у першу п'ятірку імпортерів вітчизняної м'ясопродукції увійшли Єгипет (17,3%), Нідерланди (14,2%), Азербайджан (9,7%), Білорусь (8,4%) та Ірак (5,9%) [1]. Великі обсяги закупівель також

здійснюють Грузія, Гонконг, Німеччина, Казахстан та Об'єднані Арабські Емірати. За перше півріччя 2017 р. експорт м'яса і м'ясопродуктів у визначені країни займав більше 75% від загальної вартості проданого за кордон українського м'яса.

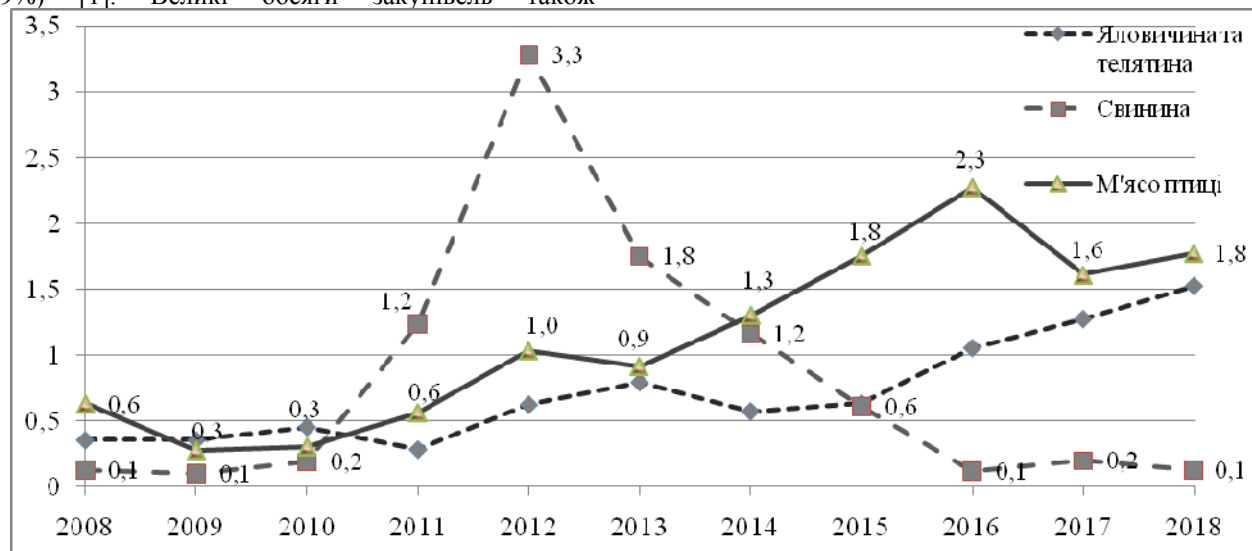

Рис. 2. Динаміка експорту готової м'ясної продукції України у 2008-2018 рр., тис. т забійна вага
Побудовано за даними державної служби статистики України

За перші п'ять місяців поточного року вітчизняні підприємства експортували 154 тис. тонн м'яса і м'ясних продуктів, що на 50% перевищує показник за аналогічний період минулого року. Зокрема, частка м'яса птиці у загальному обсязі експорту м'ясної продукції становила 80%, а обсяги експорту даного виду м'яса у 2018 р. на 42% перевищили минулорічний показник [1]. Високим попитом українська птиця користувалася також в Єгипті, Нідерландах, ОАЕ та Азербайджані.

Показники експорту яловичини і свинини у 2018 р. також характеризувалися суттєвим зростанням. Зокрема, вже у першому півріччі 2018 р. Україна поставила на зовнішні ринки 22 тис. тонн яловичини, що становить 18% від її вітчизняного виробництва, і 6 тис. тонн свинини (близько 2% від виробництва). Найбільше цієї продукції з України імпортували Білорусь, Азербайджан, Казахстан, Грузія та Молдова [1].

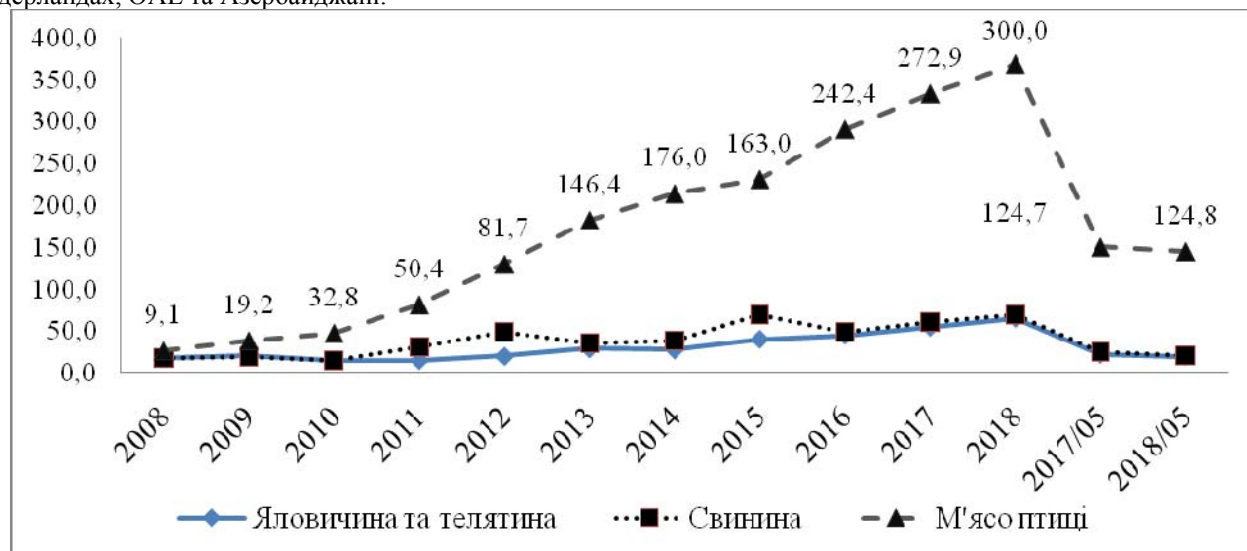

Рис. 3. Динаміка експорту м'ясної продукції України у 2008-2018 рр., тис. т забійна вага
Побудовано за даними державної служби статистики України

У 2017 р. Україна стала лідером з експорту м'яса птиці до Євросоюзу, експортувавши до країн ЄС 163 тис. тонн м'яса птиці і, таким чином випередивши Гонконг та Гану. Відтак, міжнародні експерти прогнозують Україні ключову роль на ринку птиці в ЄС. Варто зазначити, що за рік Україна наростила експорт м'яса птиці до країн ЄС на 41,9% [3].

Слід зазначити, що високі ставки імпортних зборів захищають ЄС від ввезення м'яса птиці з країн, що не входять до ЄС. Однак, навіть при значних імпортних зборах ціна пропозиції філе грудки з Бразилії і України дорівнює або нижче ціни пропозиції виробників ЄС.

На думку експертів [5], європейським країнам, які, з одного боку, зацікавлені у розвитку економічних зв'язків з Україною, буде вигідно купувати м'ясо птиці лише в тому випадку, якщо ціна на українську курятину буде нижче, ніж на європейську, при цьому Україна повинна реалізувати свої конкурентні переваги щодо наявності доступної і стабільної кормової бази птахівництва, розміщення підприємств ближче до кордонів з Євросоюзом.

Крім того, розміщення великих спеціалізованих птахівничих комплексів в Україні може зацікавити Європу з точки зору екологічної безпеки, оскільки великотоварне м'ясне птахівництво завжди вимагає утилізації виробничих відходів, посліду і створення умов екологічної безпеки виробництва.

З іншого боку, інтереси європейського ринку та фермерів захищені з боку Євросоюзу, тому освоєння європейського ринку є складною проблемою для вітчизняних птахівників. Адаптація вітчизняного м'ясного птахівництва до вимог європейського економічного простору потребує не тільки закріплення отриманих результатів розвитку, але й забезпечення якісних вимог до продукції [5]. Відтак, необхідно звернути увагу на директиви Євросоюзу щодо контролю якості м'яса птиці.

Для організації експорту м'яса та м'ясних продуктів до країн ЄС необхідна також злагоджена співпраця підприємств птахопродуктового підкомплексу з Міністерством аграрної політики та продовольства України, Державною ветеринарною та фітосанітарною службою України, експертами у питаннях аграрних ринків і зовнішньої торгівлі продовольчими товарами.

Висновки. Продукція агропродовольчого сектору сьогодні становить основу товарної структури українського експорту. Важливим перспективним завданням є розширення зовнішньоекономічних торгових зв'язків України зі світом, зокрема в контексті євроінтеграції. ЄС є основним стратегічним вектором збуту вітчизняної сільськогосподарської продукції. Поглиблення зовнішньоекономічних відносин дасть змогу розширювати експортний потенціал вітчизняних сільськогосподарських підприємств, модернізувати переробну сферу й експортувати високоякісну продукцію з високим рівнем доданої вартості.

Відтак, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на міжнародному ринку вимагає зміни механізму державного регулювання галузі тваринництва та переробки м'ясосировини. Варто зазначити, що ринок м'яса є основою для сталого розвитку галузі рослинництва. Врахування головних аспектів стратегії сталого розвитку аграрної сфери країни ставить розвиток тваринництва, а відтак вітчизняного ринку м'яса на пріоритетні позиції в системі державного аграрної сфери. Розвиток галузей м'ясного тваринництва потребує системного підходу базованому на стимулюванні кооперативних форм виробництва та переробки продукції, пріоритетності їх дотування, запровадження системи контролю якості виробництва, приведення технологічних процесів у відповідність до міжнародних ветеринарних і фітосанітарних вимог, пошук каналів збуту продукції.

Список використаних джерел

1. Україна збільшила експорт м'яса на 45%. УНІАН: офіційний сайт. URL: <https://economics.unian.ua/agro/2064394-ukrajina-zbilshila-eksport-myasa-na-45.html>
2. Маховський, Д. В. Сучасні тенденції розвитку регіонального ринку м'яса в Україні / Д. В. Маховський. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки: зб. наук. пр. / ДВНЗ «ПДТУ». Маріуполь, 2017. Вип. 33. С. 58-64.
3. Україна стала лідером з експорту м'яса птиці до Євросоюзу /. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/130318-ukrayina-stala-liderom-z-eksportu-myasa-ptyci-do-yevrosoyuzu>
4. Пуцентейло П. Р. Конкурентоспроможність м'ясного скотарства України: теорія і практика: моногр) П. Р. Пуцентейло. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2011. 420 с.
5. Аверчева Н. О. Економічні проблеми і перспективи європейської інтеграції м'ясного птахівництва України. Науковий вісник Ужгородського національного університету /. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/10_1_2016ua/3.pdf

References

1. Channel-Ukraine (2017, August 3). Ukrayina zbil'shyla eksport m'yasa na 45% [Ukraine increased exports of meat by 45%]. Website Unian. Retrieved from <https://economics.unian.ua/agro/2064394-ukrajina-zbilshila-eksport-myasa-na-45.html> [in Ukrainian].
2. Makhovskyy D. (2017). Suchasni tendentsiyi rozvytku rehional'noho rynku m'yasa v Ukrayini [Current trends in the development of the regional meat market in Ukraine]. Visnyk Pryazov'skoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu [Bulletin of the Priazov State Technical University]: Vol. 33. Seriya: Ekonomichni nauky [Series: Economic Sciences] (pp. 58-64). Mariupol. Priazov State Technical University. [in Ukrainian].
3. Channel-Ukraine (2018, Mart 13). Ukrayina stala liderom z eksportu m'yasa ptyci do Yevrosoyuzu [Ukraine has become a leader in the export of poultry meat to the European Union] Website day.kyiv.ua. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/uk/news/130318-ukrayina-stala-liderom-z-eksportu-myasa-ptyci-do-yevrosoyuzu> [in Ukrainian].
4. Putsteniylo P. (2011). Konkurentospromozhnist' m'yasnoho skotarstva Ukrayiny: teoriya i praktyka [Competitiveness of meat cattle breeding in Ukraine: theory and practice]. Ternopil: UPC. [in Ukrainian].
5. Avercheva N.O. (2016). Ekonomichni problemy i perspektyvy yevropeys'koyi intehratsiyi m'yasnoho ptakhivnytstva Ukrayiny [Economic problems and prospects of European integration of the meat sector of Ukraine's poultry industry]. Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho national'noho universytetu [Scientific herald of Uzhgorod National University]: Retrieved from http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/10_1_2016ua/3.pdf [in Ukrainian].

Надійшло 19.04.2018 р.